

บทที่ ๑

บทนำ

๑. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในบรรดาภูมิปัญญา คือ ความรู้ความสามารถที่จะจัดการ จัดทำหรือสร้างสรรค์ สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อสนับสนุนความต้องการของมนุษย์และสังคม หรือเพื่อรับใช้ชีวิตและสังคม หรือเพื่อพัฒนาชีวิตและสังคมของประชาชนชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งมีอยู่หลายด้านนั้น ภูมิปัญญาการสร้างสรรค์วรรณกรรม โดยเฉพาะการสร้างสรรค์วรรณกรรมหนังตะลุง หรือบทหนังตะลุงนับเป็นภูมิปัญญาที่เด่น และน่าศึกษาอย่างหนึ่ง

การแต่งบทหนังตะลุงผู้แต่งต้องเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ เลือกใช้คำ เลือกใช้สำนวน เลือกใช้วิธีการสร้างเรื่องที่เหมาะสม ซึ่งจะส่งผลให้บทหนังตะลุงที่แต่งขึ้น เป็นบทหนังตะลุงที่ดี สามารถสื่อสารกับผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องอาศัยภูมิปัญญาทั้งสิ้น

หากกล่าว vềเฉพาะภูมิปัญญาด้านการใช้รูปแบบคำประพันธ์ การใช้คำและการใช้สำนวน แม้ปักต์ผู้แต่งบทหนังตะลุงจะใช้กลอนสุภาพ ใช้คำภาษาไทยและใช้ถ้อยคำที่ตรงไปตรงมา เป็นส่วนใหญ่ แต่นิยมที่ผู้แต่งบทหนังตะลุง ซึ่งเป็นชาวบ้านภาคใต้ เลือกใช้กลบท คำภาษาไทยถี่น้ำใจ และถ้อยคำที่มีชั้นเชิง ซึ่งช่วยเสริมให้บทหนังตะลุง ที่แต่งໄพเราะเหมาะสมและพิสศิตริยิ่งขึ้น ซึ่งต้องใช้ภูมิปัญญาในการแต่งเพิ่มขึ้น

หนังสือ อบรม ประชญ์ชาวบ้านภาคใต้ บุคลากรผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม (การแสดงหนังตะลุง) ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๒ ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง แสดงหนังตะลุง ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๓๒ นายหนังตะลุง ซึ่งได้รับพระราชทานนามจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันว่าหนังอรรถ โนมิต (คณะหนังตะลุงผู้ประกาศคุณความดี) และได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง จากสถาบันราชภัฏสงขลา ซึ่งเป็นประชญ์ชาวบ้านร่วมสมัยที่สำคัญยิ่งของภาคใต้ ได้แต่งบทหนังตะลุง ที่รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมการแต่งบทหนังตะลุงไว้ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง ซึ่งนอกจากจะมีปริมาณมากแล้วบทหนังตะลุง ดังกล่าวนี้เกือบทุกเรื่อง

ขั้งเป็นบทนั้งตะลุงที่คือเป็นแบบฉบับของบทนั้งตะลุง ทั้งยังเป็นบทนั้งตะลุงที่แพร่หลายอย่างยิ่ง ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของหนังฉบับนี้ อบรมุตเองที่ปรากฏในบทนั้น ตะลุงเรื่องสายเลือดขัดดิยา (บทบอกเรื่อง) ความว่า

“หว่างนีน (ระหว่างนีน) หนังโรงนี้ (หมายถึงหนังตะลุงค่ายนี้) จำเป็นต้อง พลิตเรื่องให้มากที่สุด เพราะว่าผลิตแล้วเด็ก ๆ (หมายถึงนายหนังตะลุงคนอื่น ๆ ที่มีอายุ น้อยกว่าหนังฉบับนี้ อบรมุต) เอาเสียหมด ปรากฏว่าที่งานฤคุร้อน (งานกาชาดจังหวัด สงขลา เป็นงานเทศการประจำปีของจังหวัดสงขลา) ๒๐ หวานคืน (๒๐ กว่าคืน) เล่นแต่ เรื่องหนังฉบับนี้เพ (แสดงแต่เรื่องที่หนังฉบับนี้ อบรมุตเป็นผู้แต่งทั้งสิ้น) ทั้ง ๒๐ หวานคืน ทั้ง ไม่ไรกีสินโรง (ทั้งไม่รู้กีสินโรง) เพราะคืน (ละ) ๓ โรง ๆ แมวนองหลวง (กลับ) นานอก ว่าเล่นเรื่องหนังฉบับนี้เพทั้งงาน”

บทนั้นตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต เหล่านี้จึงเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ที่ เค่นอย่างยิ่ง นอกจากนี้ยังเป็นที่รวมของภูมิปัญญาของหนังฉบับนี้ อบรมุต เองหลายค้านซึ่ง รวมทั้งการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทย ซึ่งผู้วัยเห็นว่าเป็น ภูมิปัญญาที่เค่นอย่างของหนังฉบับนี้ อบรมุตซึ่งควรแก่การรวบรวมและศึกษาไว้ข้อบ่งชี้อย่างละเอียด

จากการศึกษาพบว่า แม้จะมีผู้สอนใจศึกษาไว้ขันบทนั้นตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต อยู่บ้าง โดยเฉพาะในประเด็นการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวน ไทย แต่ยังเป็นการวิจัยที่เป็นภาพรวมและจากข้อมูลบทนั้นตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต เพียงบางเรื่องยังไม่พบว่า มีการวิเคราะห์ในประเด็นดังกล่าวอย่างเฉพาะเจาะลึกและจาก ข้อมูลบทนั้นตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต ทุกเรื่อง

ผู้วัยเห็นว่าภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวน ไทยที่ปรากฏในบทนั้นตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมุต เป็นภูมิปัญญาของราชบุรีชาวบ้านที่ สำคัญของสังคมภาคใต้และสังคมไทย เป็นภูมิปัญญาที่เค่นของสังคมภาคใต้และสังคม ไทย ซึ่งสมควรจะมีการศึกษาไว้ข้อบ่งชี้อย่างละเอียดเพื่อให้รู้จักเข้าใจ สามารถจะอนุรักษ์สืบ งานภูมิปัญญาดังกล่าว ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะก่อประโยชน์ต่อชีวิตและต่อสังคม ส่วนรวมสืบไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ มีวัตถุประสงค์ดังนี้

๒.๑ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบทที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ

๒.๒ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถี่ ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ

๒.๓ เพื่อศึกษาภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทย ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ

๓. ขอบเขตของการวิจัย

๓.๑ ขอบเขตด้านข้อมูล

บทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ ที่ปรากฏเป็นเอกสารเท่าที่ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จำนวน ๘๒ เรื่อง ดังปรากฏในบทที่ ๒

๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลบท การใช้คำภาษาไทยถี่ การใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสิน อรุณ ในประเด็นต่อไปนี้

๓.๒.๑ ภูมิปัญญาการใช้กลบท

(๑) กลบทที่ปรากฏ

(๒) ฉันทลักษณ์

(๓) ตัวอย่างการใช้

๓.๒.๒ ภูมิปัญญาการใช้คำภาษาไทยถี่

(๑) คำภาษาไทยถี่ที่ปรากฏ

(๒) ความหมาย

(๓) ตัวอย่างการใช้

๓.๒.๓ ภูมิปัญญาการใช้สำนวนไทย

๑) สำนวนไทยที่ปรากฏ

๒) ความหมาย

๓) ที่มา

๔) ตัวอย่างการใช้

๔. คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

๔.๑ ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความสามารถ วิธีการจัดการ จัดทำหรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ

๔.๒ บทหนังตะลุง หมายถึง บทประพันธ์ที่แต่งขึ้น เพื่อใช้แสดงหนังตะลุง

๕. วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสารที่เป็นลายมือเขียน มีวิธีดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้

๕.๑ ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

๕.๑.๑ สำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๕.๑.๒ สำรวจและรวบรวมข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังสือนิรนฤต ที่ปรากฏเป็นเอกสารจากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

(๑) บ้านหนังสินิ ธรรมุต บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๓ ตำบลสะพิงหม้อ อําเภอสิงห์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

(๒) บ้านหนังสุภาพ พุฒยวงศ์ บ้านเลขที่ ๑/๒ ซอย ๔ ถนนรายภูร์อุทิศ ๒ อําเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

(๓) สำนักศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏสิงห์บุรี อําเภอเมือง จังหวัดสิงห์บุรี

๕.๒ ขั้นจัดกระทำข้อมูลและเสนอรายงาน

๕.๒.๑ รวบรวมข้อมูลการใช้กลบท คำภาษาไทยถิ่นใต้ การใช้สำนวนไทยจากบทหนังตะลุงของหนังสือนิรนฤต

- ๕.๒.๒ ตรวจสอบข้อมูลโดยสอบถามจากหนังสือ อบรม
- ๕.๒.๓ นำข้อมูลทั้งหมดมาจำแนกและจัดระบบ
- ๕.๒.๔ ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนด
- ๕.๒.๕ เสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์
- ๕.๒.๖ สรุปผลการศึกษาอภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

๖. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๖.๑ ทำให้ได้รับรวมกลบท คำภาษาไทยดีน ได้ สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสือ อบรม อันเป็นภูมิปัญญาทางการประพันธ์และภูมิปัญญาทางภาษาไทยที่เด่นยิ่งของสังคมไทยไว้เป็นระบบ

๖.๒ เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนในหลายรายวิชา เช่น ลักษณะคำประพันธ์ไทย ภาษาดีน สำนวนไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย

๖.๓ ทำให้เข้าใจและชุมชนเห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าของประเพ็ชชาวบ้านภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทย สนใจที่จะศึกษาเรียนรู้ อนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาชาวบ้านและภูมิปัญญาไทยมากขึ้น

๖.๔ ทำให้การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับผลงานการประพันธ์ของหนังสือ อบรม มีความสมบูรณ์เพิ่มขึ้น

๗. ข้อคงเหลือด้าน

๗.๑ การอ้างอิงข้อมูลจะใช้รูปแบบดังนี้ ยกข้อมูลบทหนังตะลุงของหนังสือ อบรม และบอกชื่อบทหนังตะลุงเรื่องนี้ไว้ในวงเล็บข้างล่าง ดังตัวอย่าง

“เรื่องเขานเด่าข่าวที่ลือเชื่อก็ไม่ได้
ถึงน่องนางป้ามาก็ปัญญาชน
จะจับปลาเรย়ংหมายไม่ได้หัว
เรื่องเพียงคืนอย่าสืบสานให้หายรี

เพราะซัง ໄร์ หลักฐานค้านเหตุผล
 มิใช่กัน ໄร์ ก้าวราคี
 เขาไม่ชั่วเรอาอย่าหักล้างศักดิ์ศรี
 จะเข้าวิธีปากคนยามากกว่าปากกา

แม่ได้เห็นเด่นชัดเรื่องรักกุณ
นางทรงสั่งบ่าวไพรห้ามให้ไม่นินทา

แล้วค่อยรุมกันลงซึ่งโถยา
แล้วจะกล่าวพระราชบรมนาภิมาภันข้าไทย
(เจ้าแสงเพชร)

แสดงว่าข้อมูลนี้อยู่ในเรื่องเจ้าแสงเพชร
ในการพิทก์ล่าวถึงชื่อเรื่องมาก่อนก็จะใช้รูปแบบเดียวกัน
ในการพิทักษ์ข้อมูลปรากฏในบทเกี่ยวข้อและบทประยุกต์น้ำหนักจะเพิ่มคำว่าบท
เกี่ยวข้อหรือบทประยุกต์ไว้ในวงเล็บต่อจากชื่อบทหนังตะลุงเรื่องนี้ดังตัวอย่าง

“การเด่นหนังหวังให้เหนือนั้นเหลือหนัก
กว่าจะเป็นหนังต้องดึงหน้าพยาบาล

กล่าวจะหลักหลวงหล่นลงบนหนาม
เหมือนบ้าน้ำเป็นตัวกีเต้มแต่ง”
(ราชินีวิปโยค : บทเกี่ยวข้อ)

แสดงว่าข้อมูลนี้อยู่ในบทเกี่ยวข้อในเรื่องราชินีวิปโยค

๓.๒ แม้นบทหนังตะลุง ๑ เรื่องจะประกอบด้วยร้อยแก้ว และร้อยกรอง กล่าว
คือ ส่วนที่เป็นบทบรรยาย บทเจรจาจะเป็นร้อยแก้ว และส่วนที่เป็นบทขับจะเป็นร้อย
กรอง แต่บทหนังตะลุงในงานวิจัยนี้จะหมายถึง บทหนังตะลุงเฉพาะที่เป็นร้อยกรอง
เนื่องจากการแต่งบทหนังตะลุงส่วนใหญ่ ผู้แต่งจะแต่งเฉพาะบทขับซึ่งเป็นร้อยกรอง
ส่วนบทเจรจา ซึ่งเป็นร้อยแก้วนั้น ส่วนใหญ่จะไม่แต่งไว้ผู้แสดงต้องใช้ความประณีต
บรรยายเอง บทหนังตะลุงที่ปรากฏเป็นเอกสารส่วนใหญ่ จึงเป็นร้อยกรองซึ่งผู้แต่งต้อง³
คัดเลือกคำเป็นพิเศษมากกว่าร้อยแก้วจะกล่าวได้ว่าคำที่ปรากฏในบทร้อยกรอง คือ คำ
หมายที่อยู่ในที่ที่หมาย ซึ่งพิเศษกว่าคำที่ปรากฏในบทร้อยแก้ว

๓.๓ ปกติปริมาณเนื้อหาของแต่ละบทควรจะใกล้เคียงกันแต่ เนื่องจากการ
วิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยการใช้กลอนท การใช้คำภาษาไทยถี่ได้และการใช้สำนวนไทยที่
ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังพื้น อรนุต อาย่างละเอียดปริมาณข้อมูลในแต่ละ
ประเด็นมากน้อยต่างกันไม่เท่ากัน ซึ่งส่งผลต่อเนื้อหาคือทำให้เนื้อหาในแต่ละบทมี
ปริมาณมากน้อยต่างกันไม่เท่ากัน

๙. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๙.๑ เอกสารที่เกี่ยวกับกลบท

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗ : ๑๕๑) กล่าวถึงจุดกำเนิดของกลบทและความสำคัญของกลบท ว่าดังนี้

“นับเป็นuhnนนิยมอย่างหนึ่งของผู้รัฐบาลกีนิพนธ์ไทยทั้งระดับราชสำนัก และระดับท้องถิ่นที่ถือว่าการเล่นคำ เล่นกลบทและ/หรือเล่นกล้อกษรเป็นกิษาของบรรดาผู้รักกีนิพนธ์ที่ต้องแสดงให้ปรากฏหรือประกูลประทันกันโดยปริยาย อันสำแดงถึงระดับความสามารถของแต่ละคนในด้านต่าง ๆ เช่น รู้คำพูดแต่ละหมวด แต่ละหมู่อย่างกว้างขวางและลึกซึ้ง รู้ดีในการเล่นคำ เล่นเสียงสัมผัสอันเป็นชาตินิยมของกีต่ำ โบราณ มีความสามารถเฉพาะตนในการประดิษฐ์การบรรยายกรองให้ได้ทั้งอรรถ และรสมามาชื่อบังคับของฉันหลักยั่ง รวมถึงความสามารถในการประดิษฐ์คิดค้นรูปแบบใหม่ของกลบท และกล้อกษรอันประยิบเสมือนการสร้างนวัตกรรมใหม่ในวงการภาษา การที่ ทั้งนี้เพื่อสร้างพลังของการพูดคุยที่ด้านประเทืองอารมณ์ยิ่งขึ้น”

โภชัย สาริกนุตร (๒๕๑๘ : ๑ – ๑๘๘) ได้ศึกษากลบทที่ปรากฏในกีนิพนธ์ไทย สรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

กีต่ำไทยคงได้แบบอย่างกลบทมาจากการคัมภีร์อดังการศาสตร์ ซึ่งเป็นตำราการประพันธ์ของอินเดียมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น มีวรรณคดีไทยหลายเรื่องที่มีการแต่งในลักษณะของกลบทแทรกอยู่เป็นตอน ๆ เช่น ลิติติ โองการแห่งน้ำ ลิติติ ยวนพ่าย ลิติตพะลอด กำสรวลศรีปราชญ์ อนิรุทธคามลันท์ คำลันท์คุณภูสังเวยก่อ่อน ช้าง สมุทร ใจยคำลันท์ ภาษาที่ห่อโคลงของพระคริม โหสต บานิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ บานิพนธ์ของสุนทรภู่ บานิพนธ์ของสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส บทละครเรื่องพระมหาลดา โคลงโภกนิติ กลบทปรากฎอย่างชัดเจนในจินคานภี ซึ่งเป็นแบบเรียนเล่นแรกของไทย มีวรรณคดีไทยหลายเรื่องที่แต่งเป็นกลบท เช่น โคลง อักษรสามหมู่ กลบทศรีวิบูลกิตติ ประชุมจารึกวัดพระเชตุพน โคลงคั้นปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพน กลบทสุภาษิต กลบทที่ปรากฏในวรรณคดีไทยอาจจำแนกได้เป็น ๒

ประเภท คือ ประเภทกำหนดข้อบังคับเพิ่มเติมมากกว่าปกติ และประเภทซ่อนรูปแบบ และวิธีอ่านซึ่งบางที่เรียกว่ากล้อกษะ

อุคม หมุทอง (๒๕๓๔ : ๑ – ๓๐) ได้ศึกษาศึกษา (กลุ่มทศกริวบูลิกิตติ์) ที่มีอิทธิพลต่อการใช้กลอนของหนังตะลุงสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

อิทธิพลของยศกิตติ์ที่มีต่อการใช้กลอนของหนังตะลุงปรากฏใน ๕ ลักษณะดังนี้
 ๑) หนังตะลุงนำตัวบทจากยศกิตติ์ไปใช้โดยตรงซึ่งปรากฏหลายตอน เช่น ตอนไหว้ครู ตั้งนามเมือง ออกรถฯ ชนโภน ทำนายฝัน จัดเตรียมท้าพ ตั้งท้าล้อมเมือง ชุมป่า รำพึงรำพัน ขับกล่อม โกรธแค้น ตั้งสังข์อธิฐาน ๒) หนังตะลุงนำรูปแบบลับทลักษณ์ไปใช้ซึ่งมีหลายชนิด เช่น สะบัดสะบึงใช้ในบทเทวา บทอัศจรรย์ นาคบริพันธ์ ใช้ในบทรามสูร อักษรบริพันธ์ใช้ในบทชนโภน ครอบจักรวาลใช้ในบทชนโภน อักษรล้วนใช้ในบทชนป่า ๓) หนังตะลุงพัฒนารูปแบบกลอนใหม่ ๆ ขึ้นใช้ซึ่งมีหลายลักษณะ เช่น คำตอนหรือกลอนสี่ ซึ่งนำจะพัฒนามาจากกลบทนารายพ์ทรงเรื่อง และจตุรงค์นายกใช้ในบทชนโภน บทสอน บทยักษ์บ้า บทสมหอง(บทสังวาส บทอัศจรรย์) บทยักษ์จับสัตว์ กลอนคำตายใช้ในบทโกรธ บทตั้งเมือง บทยักษ์ กลอนประดับใช้ในบทยักษ์บ้า กลบทอื่น ๆ เช่น กลบทกนเต้นเห็นฝุ่นกินนรของหนังประวิง หนูเกื้อใช้ในบทบรรยาย กลบทพยัคฆ์ข้ามจักรวาลของหนังประวิง หนูเกื้อใช้ในบทบรรยาย ๔) หนังตะลุงนิยมใช้กลอนบางคำบางวรรค เช่นเดียวกับที่ปรากฏในยศกิตติ์ ซึ่งปรากฏมากเช่น อดีตแต่นานนิทานหลัง มาจักกลับขับกล่าวเรื่องราวหลัง ๆ ฯลฯ

เนื่องจากยศกิตติ้มีอิทธิพลต่อหนังตะลุงเป็นอย่างมาก และเป็นเวลาหวานานจึงสรุปได้ว่ายศกิตติ เป็นตัวรากถอนหนังตะลุง

สุชิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (๒๕๔๗ : ๑๕๕ – ๑๖๐) ได้ศึกษา “ยศกิตติ์” ที่สัมพันธ์กับหนังตะลุงและสรุปผลการศึกษาว่าดังนี้

“กลบทเรื่อง “ยศกิต” มีความสำคัญต่อวงการหนังตะลุงภาคใต้อีกยาวนาน เพราะเป็นแบบอย่างของการใช้กลอนของรูปหนังตะลุงบางตัว ที่มีลักษณะนิสัยและลีลาการเชิดเฉพาะตัวนั้น ๆ โดยใช้กลบทนางชนิดสำหรับพากย์และเชิดทำให้เกิดบรรยายกาศ และลีลาเฉพาะโศคเด่นยิ่งขึ้น เช่น กลบทสะบัดสะบึงหนาสำหรับเชิรุปพระเทวดา (พระอินทร์) พญาครุฑหรือรูปปั้น กับกลบทอักษรกลอนตามเนื้อหาสำหรับเชิรุปปั้น ใช้กลบทจตุรงคเสนาและกลบทหารายพิธีร่องเครื่องเชิรุปนางหรือชนความงามต่าง ๆ ใช้กลบทกบเห็นต่ออยหอยเชิรุปประยานนาบท ใช้กลบทมธูรสวาทีเชิรุปเจ้าเมือง การเลือกบทเชิรุปหนังตะลุงแต่ละอย่างดังกล่าวแล้วถูกยกเป็นขนนนิยมนหรือชาติประเพณีของหนังตะลุงสืบต่อมานานปัจจุบัน”

๙.๒ เอกสารที่เกี่ยวกับภาษาล้านและภาษาไทยล้วนได้

เปลือง ณ นคร (อ้างถึงในกิจญ์โภุ จิตธรรม ๒๕๑๗ : หน้าคำนิยม) ได้กล่าวถึงลักษณะความหมาย ความสำคัญของภาษาล้านและความสำคัญของการศึกษาภาษาล้านไว้ดังนี้คือ

“ภาษาไทยที่เราใช้อยู่ในประเทศไทยเป็นภาษากลาง ซึ่งเราถือกันว่าเป็นภาษามาตรฐานและเป็นภาษาราชการแต่ไกลออกจากไปจากประเทศไทยยังมีภาษาประจำพื้นเมืองใช้พูดจากันในระหว่างคนพื้นเมือง เรียกว่าภาษาล้าน คนพื้นเมืองนั้น ๆ ยังมีคนในหมู่บ้านคำนับล่ายอย ๆ ซึ่งพูดภาษาของคำบลห้องที่นั้น ซอยลงไปอีกนี่เป็นภาษาล้านย่อย คนที่พูดภาษาล้านและภาษาล้านย่อยมีจำนวนมากกว่าคนที่พูดภาษากลางหลายเท่า และภาษาล้านนี้ เป็นภาษาดั้งเดิมของไทย มีอยู่ไม่น้อยที่กวีแต่ก่อนนำมาใช้แต่งบทกวี กล่าวได้ว่า กวีนิพนธ์เก่า ๆ มีภาษาล้านปนอยู่ทุกรื่องมากบ้างน้อยบ้าง...การศึกษาเรื่องภาษาล้านจึงเป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่ง การเก็บและรักษาภาษาล้านไว้ก็ยังเป็นเรื่องสำคัญ เป็นการรักษาทรัพย์ในรูปภาษา เป็นทางนำให้แลเห็นวัฒนธรรมและความคิดอ่านของคนในท้องถิ่นนั้น ๆ”

อัตรา บุญทิพย์ (๒๕๓๕ : ๑) ได้กล่าวถึงความหมายและประโยชน์คุณค่าของ การศึกษาภาษาล้านไส้ดังนี้

ภาษาล้าน หมายถึง ภาษาสาวย่อของภาษาไทยภาษาหนึ่งซึ่งมีความแตกต่าง กับภาษามาตรฐานในด้านระบบหน่วยเสียง หน่วยคำ และกลุ่มคำอยู่บ้างแต่โครงสร้าง หลักหรือลักษณะส่วนใหญ่ จะยังคงมีความคล้ายคลึงกับภาษามาตรฐาน ซึ่งเป็นภาษา หลักที่ใช้สื่อสารอย่างเป็นแบบแผนของคนในชาตินี้ ๆ

การศึกษาภาษาล้านจะช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดความเข้าใจ ความเป็นมาของภาษาอัน เป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่งของชาติ เข้าใจในเรื่องของความเปลี่ยนแปลงของภาษาทั้งใน เรื่องของเสียงและความหมายของคำอันเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางนิรุกดิศาสตร์ ทำให้ เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่นของสังคมผู้ใช้ภาษาท้องถิ่นนั้น เป็นประโยชน์ในการติดต่อที่สื่อสารกับผู้ใช้ภาษาล้าน เป็นประโยชน์ในการศึกษาหาความหมายของคำaker ที่ปรากฏในวรรณคดี เพราะคำในวรรณคดีบางคำ ได้เลิกใช้หรือไม่ก็เปลี่ยนแปลง ความหมายต่างไปจากที่ใช้ในภาษามาตรฐาน แต่ยังคงมีใช้ในภาษาล้านและที่สำคัญที่สุด คือการศึกษาภาษาล้านจะช่วยให้เข้าใจภาษาตระหนักรเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมและภาษา ล้านของตนเองเป็นเอกลักษณ์และรากฐานของวัฒนธรรมโดยส่วนรวมของคนในชาติ

ช่อนกลิน พิเศษสกุลกิจ (๒๕๑๑ : ๗๕๗ – ๘๐๒) ได้เขียนเอกสารเรื่องภาษา ล้าน ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการศึกษาภาษาล้าน ไว้ ๖ ประการคือ ๑) ทำให้เข้าใจความ เป็นมาของภาษา ชาบซึ่งในวัฒนธรรมทางภาษาและเห็นความสำคัญของภาษาล้าน ๒) เข้าใจเรื่องการถ่ายทอดภาษาทั้งการถ่ายเสียง และการถ่ายความหมายของคำ อัน เป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางนิรุกดิศาสตร์ ๓) เป็นแนวทางสันนิฐานเสียงพยัญชนะและ วรรณยุกต์ของภาษาไทยกลางในปัจจุบัน ซึ่งภาษาล้านยังคงรักษาไว้ ๔) เป็นประโยชน์ ในการศึกษาความหมายของคำบางคำที่ไม่มีใช้ในภาษาไทยกลางปัจจุบัน แต่ปรากฏใช้ ในคำช่อน ซึ่งเป็นภาษาล้าน เช่น อ้วนพี เสือสาด ตัดสินฯลฯ ๕) ในการศึกษาภาษาล้าน เปรียบเทียบตามแนวภาษาศาสตร์ นักภาษาศาสตร์สามารถเทียบเสียงสร้างคำไปหาคำเดิมในภาษาเดิมได้ ๖) เป็นประโยชน์ในการสอนเด็กที่พูดภาษาล้านและสามารถแก้ไข

ข้อบกพร่องของเด็กที่ออกเสียงภาษากลาง ไม่ชัด นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการแบ่งภาษาถิ่น หน่วยเสียงของภาษาถิ่นเชียงใหม่ ภาษาถิ่นอุบลราชธานี ภาษาถิ่นสงขลา การกล่าว ความหมาย ภาษาถิ่นในวรรณคดี ซึ่งได้กล่าวถึงคำภาษาถิ่นได้ที่ปรากฏในวรรณคดี หลายคำ เช่น หัว (หัวเราะ) เช่นในลิลิตพะลอ ว่า “ปูหัวอยู่ยะแม้ม ข้อย่าวสองແສດັ່ນ อย่าร้อนใจເຂົອ” ย่าง (ก้าว เดิน) เช่นในลิลิตพะลอว่า “ໄປສອງສາມຢ່າງແລ້ວເຫີຍວາ ເລ່ານາ” ยัง (อยู่ มี) เช่นในมหาชาติคำหลวงว่า “ພລາຫາຮຍັງມາກ ລູກໄມ້ກາປພອຈັນ” กรวน (ส่วน) เช่นในมหาชาติคำหลวงว่า “ຈຶ່ງໄສ່ສຽວກຽວຄອສຸນ້າລ່ານື້ອໄວ້ໃຫ້ມົດ” จ້ານ (มาก) เช่นในสภาษุนห้างขุนแพนว่า “ຊຸນຄຣິວິຊັບຕກໃຈ້ຈ້ານ” ໄດ້ແຮງ (สบายนີ້ ໃຈ) เช่นในลิลิตพะลอว่า “ນວຍໆໄດ້ແຮງໆ ອ່ອນຮູດນອນ” ລົວ (ชร้าง) เช่นในลิลิต โองการแห่งน้ำว่า “ຟ້າງໂລຄລົວຂວານ” ตື່ນນອນ (ທີ່ຕ່າງ) เช่น ในศิลารึกพ่อขุน รามคำแหงว่า “ເບື້ອງຕື່ນນອນເມືອງສູ ໂທບມືຕາດນີ້ປ່ານ” ແລ້ວນີ້ເປັນດັນ

น.อุไรกุล (๒๕๒๑ : ๑ – ๖๔) ได้รวบรวมคำภาษาไทยถิ่นได้เปรียบเทียบกับคำ ภาษาไทยมาตรฐาน (ภาษากลาง) แต่งเป็นกลอนสุภาพจำนวน ๖๔ หน้า มีคำภาษาไทย ถิ่นได้ไม่น้อยกว่า ๒๗๐ คำ

พ่วง บุญราตรี (๕ อ้างถึงในเกณฑ์ งานแก้ว. ๒๕๒๒ : ๔๖๑ – ๔๗๑) เขียนบทกลอนสั้น ๆ ชื่อ “ภาษาภาคใต้” ได้กล่าวถึงคำภาษาไทยถิ่นได้ໄວ້ไม่น้อยกว่า ๑๘๐ คำ เช่น อกมก (อกปรก ໄສໂຄຣກ) ส้อສີ (จุนສີ) ราສາ (มาก) ຈິກຮາ (ນໍາอกปรกทີ່ ອູ້ໄສຖຸນຄຣວ) ແຕັດ (ເລື້ອນໜ້ອຍ ນິມເດີຍ) ແໜຶ່ງພຣາ (ເນົາຄວັນທີ່ຈັບຕາມພຣາຄື່ອໜ້າວາງ ຂອງທີ່ອູ້ຫົ່ວໜີເຕາໄຟ) ສຸພຣະມ (ກຳນະຄົນ) ອຸລຸນຕຸມ (ຮຸນຮ່ານຮຸງຮັງ ພລວມໄມ້ພອດີ) ອຸ ທານ (ເຂົ້າຮະຫວ່າງກລາງ ໄມ້ພອດີ) ໂອ້ຮສ (ຄູຍອວດ) ໂອກໄຫຍກ (ເຮືອງນາກ ຫັກຫ້າ ເຫັ້ນ ໂຍເຍ) ທໍາໜ່າວນ (ທໍາໃຫ້ໝາ ທໍາໃຫ້ນໜ້າຫວະເຮາ) ເຄງ (ຫວອດ) ເບື້ດຫຼວ (ສີຮະະ) ໄຟຕົບ (ຕະບັນໄຟ) ພອມ (ພອງ ໄໝມ) ແໜຶ່ງ (ໝົມໝັນ ຮີບເຮັງ) ພລາວ (ເຮົວປັ້ອ ຄລ່ອງ ໄມ້ ຕິດຂັດເລຍ) ຍັ້ງຫຍາວ (ຮັງຫຍາວ ມູນຄົງຈິດ) ແລັກໂຄນ (ຕາງູ່) ພາລັນ (ພາລ ຂວາງ) ພິ່ມ (ເຄື່ອນຫລັນ) ເສດສາ (ຍາກລຳນາກ ເວທນາ) ຈີ່ເລັ່ງຈີ່ເທິ່ງ (ໄມ້ເປັນຫືນເປັນອັນ ໄມ້ເປັນສາຮະ

ไม่สำคัญ) ยกหอพาย (ยกห่อพายหนีตามผู้ชายไป) ชับชือ (กระชับ มั่นคง แข็งแรง) หวาน (นำตามมา กะแซ่) ทำเจ่า (ทำตัวเป็นผู้หญิง ทำเป็นผู้หญิง) ฯลฯ

นพพร ด้านสกุล (๒๕๓๘ : ๕๕ – ๑๐๕) ได้ศึกษาวิเคราะห์การใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ที่ปรากฏในวรรณกรรมเพลงลูกทุ่งของจูเลียม กิ่งทอง พบร่วมกับการใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ ๒๕ คำ เช่น เกิด (คลอด) ขึ้นร้านอีเห็นร่อ (บึงเกียจจะยุงเกียจ) ตะลุย (มาก) จังหู (มาก) ทำพรือ (ทำอย่างไร) ทำพรือมันเหลา (ก็จะทำอย่างไรได้แล้ว) นกพลัด (มากนิดๆ) นุ้ย (สรรพนามบุรุษที่ ๑ และ ๒) บ้านเรา (บ้านเกิดเมืองนอนของเรา) ไม่หอน (คำปฏิเสธ ไม่เคย) แหลง (หยุด คุย) หวังเหวิค (เป็นห่วง คิดถึง) เอา (เอา อกลง มีเศษสันพันธ์กัน)

เกณ uhnun แก้ว (๒๕๔๗ : ๓๕๕ – ๔๐๑) ได้ศึกษาการใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ที่ปรากฏในบทเพลงของคอกหม้า นางมิน พบร่วมกับการใช้คำภาษาไทยถี่นี้ได้ไม่น้อยกว่า ๒๒๑ คำ เช่น กายหาลาย (ตะเกียคตะกาย) แตกเดือด (รับประทานอาหาร) แบบ (รีบ) บุสัง (อีเห็น เสือปลา) โนมระ (บึงหร่ อัปลักษณ์) หุงปลา (ໄຕปลา) สือกแด็ก (เตือนน้อย ไม่เป็นทึ่นเป็นอัน) เคือก (อีก) ชวน (รบกวน) เมล่อ (โง่ เซ่อ) หรืองเหริง (ร้าย บึงริว บึงหร่) แจ็ก ๆ (มากขี้เยี้ย เปียกแฉะ) พลือก (กะลามะหาร้าว) พรือโน้ม (รู้สึกอย่างไรก็ไม่รู้ รู้สึกพิกัด ๆ) ไม่ครบหุน (ไม่เต็มเต็ง) หายหูคตุคบ้อง (หายพื้นไปเลย) งอง (เงื่องหงอย) กางหลาง (เกะกะ เกเร) กลือกแกลือก (เสียงดังเช่นนั้น ไปป่าน) มุ้งมิ้ง (พลบค่า) นำชุบ (นำพริก) ตาแพ (ตาอู่ไม่นิ่ง ตาชุกชน) อ้อรือ (ระรีระริก) หวังเหวิค (เป็นห่วง) แหลง (ภาชนะใส่น้ำ) แม่เจ่า (ยาย) ได้แรงอก (สะใจ) ราร่า (รุ่มรำมรุ่งรัง) ช่องค่อง (ดื้อรั้น) ถูกกับ (รีบร้อน รีบเร่ง) ชับชือ (แข็งแรง มั่นคง) แยก (ดิน) อาท (กระสัน) ทำแคก (ประชค) จอก (แก้วนำ) แปลว (ป้าช้า) ฯลฯ

ชวน หลีกภัย (๒๕๓๕ : ๒๕) ได้สรุปคุณค่าของภาษาถิ่นว่าดังนี้

“ภาษาถิ่นทุกภาษา มีความรู้สึกซึ้งและมีความงดงาม ซึ่งยากที่จะหาคำใหม่ทดแทนได้ ยกเว้นแต่คนในถิ่นที่เข้าใจภาษาแล้วก็เรียนรู้ภาษาอื่นมาเปรียบเทียบ คนในถิ่นเองอาจจะไม่รู้ความไพเราะของคำที่ตัวใช้อุบัติกริยานี้ ไม่เรียนรู้ภาษาอื่นเข้ามาเปรียบเทียบ แต่ถ้าว่าโดยหลักแล้วจะไม่มีคำอธิบายใด ๆ ในภาษาอื่นที่จะมาให้ความหมายที่ซัดเจนเท่ากับภาษาถิ่น ซึ่งสันسور ๆ กินความหมายมาก มันมีผลไปถึงเรื่องของการใช้ภาษา กลอน ภาษากลาง ไม่มีวันที่จะขับออกมานเป็นเพลงบอก เป็นกลอนหนังตะลุงหรือโนรา ได้ไฟแรงเท่ากับภาษาถิ่น คำว่า “ทำอะไร” จะไม่มีความไพเราะเท่ากับ “ทำไหร” ในภาษาใต้ คำว่า “พูด” จะไม่มีความหมายลึกเท่ากับคำว่า “แหลก” ในภาษาใต้ เช่นเดียวกับคำว่า “พูด” ในภาษากลางคงจะให้ความหมายเท่ากับคำว่า “ไว้” คำว่า “อู้” ในภาษาอีสานหรือภาษาของพื้นท้องทางเหนือของเราไม่ได้”

ฐานะนี้ นครบรรพ (๒๕๓๕ : ๔๒ – ๔๓) ได้สรุปคุณค่าของภาษาถิ่นไว้ ๔ ประการ คือ

(๑) คุณค่าด้านการสื่อสาร เมื่อคนในท้องถิ่นเดียวกันพูดภาษาถิ่นเหมือนกัน การสื่อสารก็ดำเนินไปได้ด้วยดีจะพูดอะไรก็รู้เรื่องและเข้าใจกันดี

(๒) คุณค่าด้านจริยธรรม ภาษาถิ่นได้ช่วยรักษาคำสอนต่าง ๆ ของบรรพชน และช่วยสืบทอดคำสอนนั้น ๆ สู่อนุชน

(๓) คุณค่าด้านวรรณศิลป์ กวีท้องถิ่นได้ใช้ภาษาถิ่นสร้างสรรค์ กวีนิพนธ์ท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่นไว้เป็นจำนวนมาก

(๔) คุณค่าทางคติชนวิทยา ภาษาถิ่นได้บันทึก และสืบทอดเรื่องราวของชาวบ้านไว้หลายด้าน เช่น ความเชื่อ ประเพณี เพลงกล่อมเด็ก ภาษิต ปริศนา คำทำนาย

สรุปได้ว่าภาษาถิ่นเป็นภาษาที่มีความสำคัญ มีคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เป็นภาษาที่ชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมใช้พูดจาสื่อสารกัน เป็นข้อมูลทางภาษาและวัฒนธรรม มีนักวิชาการและประษฐ์ชาวบ้านหลายคนได้รวบรวมศึกษาภาษาไทยถิ่นได้ มีการศึกษาวิเคราะห์การใช้คำภาษาไทยถิ่นได้ ที่ปรากฏในวรรณ

คดีไทยและบทเพลงลูกทุ่งไทยภาคใต้อ่ายံบ้าง แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาวิเคราะห์ การใช้คำภาษาไทยถี่นั้นให้ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม อย่างจริงจัง

๙.๓ เอกสารที่เกี่ยวกับสำนวนไทย

ราชบัณฑิตสถาน (๒๕๔๐ : ๑ – ๑๐๕) ได้รวบรวมภานิต คำพังเพย สำนวนไทยจากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ จัดพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ มีภานิต คำพังเพย สำนวนไทย รวม ๘๗๔ สำนวน

กาญจนากพันธุ์ (๒๕๑๕ : ๑ – ๑๒๖๖) ได้ศึกษาระบบรวมสำนวนไทยจากเอกสารต่าง ๆ ไว้ ๑๘๑๖ สำนวนอธิบายความหมาย ที่มา พร้อมทั้งยกตัวอย่างการใช้สำนวนนั้น ๆ โดยการคัดข้อความที่มีสำนวนนั้น ๆ ปรากฏอยู่เอกสารขึ้นนี้ได้เผยแพร่ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงและได้จัดพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในปี พ.ศ. ๒๕๑๗

วชรี รุนยานันท์และญาดา อรุณเวช (๒๕๓๘ : ๑๕๗ – ๒๐๑) ได้ศึกษาวิเคราะห์สำนวนไทยที่ปรากฏในบทสักวาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน พบสำนวนไทย ๖ สำนวน คือ ๑) น้ำกลิ้งบนใบบัว (จิตใจวนเรไม่แน่นอน) ๒) แมงเม่าบินเข้ากองไฟ (รนเข้าหาที่ตาย) ๓) สาวไส้ (เอาความลับมาแฉเปิดเผยให้คนทั้งหลายรู้เรื่อง) ๔) อดใจได้เป็นพระ (การใช้ความอดทน และความอดกลั้นระงับความโกรธโกรโกรส์ให้นั้นเป็นสิ่งประเสริฐ) ๕) เสื้อนมบังกุเทา (เรื่องที่เล็กน้อยมาทำให้หลงไป จนไม่สามารถมองเห็นเรื่องใหญ่หรือเรื่องที่ต้องการได้) ๖) เอาเมือเข้าปาก (อยู่นิ่งเฉยไม่ทำอะไรเลยแม้แต่อย่างเดียว นิ่งเฉยไม่ต่อสู้)

เพ็ญแข วัฒนสุนทร (๒๕๒๒ : ๑ – ๑๕) ได้ศึกษาวิเคราะห์คำนิยมในสำนวนไทย โดยศึกษาจากสำนวนไทย (สุภาษิตไทย สำนวนไทย) ๑๐๔๑ สำนวน พบว่า สังคมไทยมีคำนิยม ๑๕ ประการดังนี้ ๑) ยึดหลักจริยธรรมและคุณธรรมคำสอนตามแนวปรัชญาของพระพุทธศาสนา ๒) ยกย่องอำนาจ ยศศักดิ์ ชาติภูมิ ตำแหน่ง ฐานานุรูป

และผ่าพันธุ์ ๓) ยกย่องผู้มีอาชญากรรม ครูบาอาจารย์ นักประชัญญ์ ผู้รู้ และสนับสนุนการเล่าเรียนวิชาการศึกษาอบรมของกุลบุตร ๔) นิยมความสุภาพอ่อนโยน ไม่ชอบความก้าวข้ามทาง ไม่ตั้งตนหักห้ามน้ำใจกัน มีความเมตตากรุณาและเอื้อเพื่อเพื่อแผ่ ๕) ขอบชีวิตง่าย ๆ รักความสันโดย มากน้อยหาความสุขจากความกลมกลืน ๖) รักหน้ารักเกียรติยศ ชอบความมีหน้ามีตา ๗) กลตัญญูกตเวที ๘) เทิดทูนสถาบันกษัตริย์ ๙) รักพากพ้อง ในนักเลง ๑๐) รู้จักที่ตัวที่สูง มีความเกรงใจ มีความอดกลั้น ๑๑) รู้จักประسانประโอยชน์ ประนีประนอม ๑๒) ให้ความสำคัญแก่บุรุษมากกว่าสตรี ๑๓) ยอมรับธรรมชาติหรือเคราะห์กรรม ๑๔) เห็นความสำคัญของการพูด ๑๕) ชอบความสนุกสนาน หรูหารา โ้ออ่า ทำอะไรให้ผู้ใด ใจว่าง ๑๖) ยกย่องเงินและความมั่งคั่ง ๑๗) นิยมอาชีพนาบาล งานเบา ชอบอาชีพรับราชการ รักความสวยงามประณีต ๑๘) รักความเป็นไทย ความมีอิสรภาพ ความสะดวกสบาย ๑๙) ให้อภัยง่าย ลืมง่าย ไม่ผูกพยาบาท อะลุ่มอลวย ออมซ่อน ปรับตัวเก่ง ไม่สนใจสิ่งเดือนonomy

ศักดิ์ศรี แม่นนัดดา (๑๕๕๒ : ๑ - ๑๕๙) ได้ศึกษาร่วมรวมและอธิบายสำนวนไทยที่มาจากการคมคิดไว้ ๕๙ สำนวนคือ กอกนาง (ศรีปักกอกเหมือนกอกนาง) กระต่ายตีนตูม กล่องดวงใจ กลึงทูต กาฬี กาตาแวงเห็นชู กิงก่าไಡหง กินจนพุงแตก (กินจนห้องแตกตาย) ถุมภกรณฑ์หน้า ขอนคำดิน ขึ้นต้นจิ้ว ขึ้นสารคดีทั้งเป็นเข็นครกขึ้นภูเขา เจียวเหมือนพระอินทร์ จองถนน ใจเป็นพระแม่คงคา ชักแม่น้ำทั้งห้า ช้าง งารี ชูบตัว เชี้ยน គอกพิกุลร่วง ตกนรกทั้งเป็น ต้องศรรามเทพ ทรพี (ลูกทรพี) ทุยผ์ครตีเสียร น้ำบ่อน้อย นางกระเชอกันรั่ว บัวใต้น้ำ ปล่อยม้าอุปการ ไปไห้วพระจุพามณี ผีเสื้อสมุทร พระมาลัยมาโปรด พระรามเดินคง พระอภัย พาลีสองหน้า มนโนสาร์ นารพจุ ยักษ์ลักษณะลิงพาไป ย่างสามขุน แย่งกันเป็นศพมอญ ราชรถมาเกย ร้อนอาสา�์ ลาในหนังราชสีห์ วัดรอยเท้า วันทองสองใจ ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง วิมานฉินพี ศรศิลป์ไม่กินกัน สินรถสีน้ำเงิน ตินแปดมงคล เสือเผ่าจำศิล หนุมานคลุกผุ่น เหะเกินลงก้า เห็นงงจักรเป็นดอกบัว แห่ม่นลังก้า (แห่ม่นพระอภัย) องคคพดหาง อุ้มสม เօະอะมะเทิง

ไพโรจน์ อรุณเดช (๒๕๔๐ : ๑๕ – ๑๗) ได้ศึกษาสำนวนไทยจำนวน ๑๖๓ สำนวนในประเด็นความหมาย ความเป็นมา โอกาสที่ใช้พร้อมทั้งยกตัวอย่างการใช้สำนวนนั้น ๆ

ดนัย เมธิตานันท์ (๒๕๔๑ : ๑ – ๕๖) ได้ศึกษาสำนวนไทยในประเด็นความหมายและที่มาของสำนวนนั้น ๆ โดยศึกษาจากสำนวนไทยไม่น้อยกว่า ๔๐๐ สำนวน

เอกสารตน อุดมพร (๒๕๔๓ : ๑ – ๓๐๗) ได้ศึกษาระบรวมสำนวนอุปนา อุปปามิยที่ปรากฏในวรรณกรรมไทยไว้ ๒๐๐๐ สำนวนพร้อมอธิบายความหมายและยกตัวอย่างการใช้อุปนาอุปปามิยนั้น ๆ

วีระลักษณ์ เล็กศิริรัตน์ (๒๕๑๕ : ๑๕ – ๒๕๕) ได้รวบรวมสำนวนไทยถี่นี้ได้ไว้ ๖๔๓ สำนวนและศึกษาวิเคราะห์ความหมายและความสัมพันธ์ระหว่างสำนวนเหล่านี้กับวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของสังคม เช่น กล้าหน้าหม้อ (ทำที่เป็นขันเมื่อเห็นว่าจะมีผลตอบแทน) กวางเข้าไว้ ไปทำร้ายที่นา (แก้ปัญหาไม่ตรงจุด) กินค่ารื้ว ทำค่าไม้โท (กินมากกว่าทำ) กินเคยนกกรง (คนหนบที่อยู่ห่างไกลความเจริญ) กินเหนียว (แต่งงาน) ขันนอกปือ (ดีแต่พูด) จี้หมึ้นไม่ทันหล่นจากหัว (ยังเป็นเด็ก) เข้าห่วงวัด หวางบ้าน (ครึ่ง ๆ กลาง ๆ ไม่พอตี) ไขแยกล่อง (หารืองเดือดร้อนใส่ตน) เจ็บใจเรือค เอาไฟเผาริน (แก้เกินเหตุ) ชักหน้าเข้าห่วงขา (งอน) ช้างแล่นอย่าบุ่งทาง (อย่าขัดขวางผู้มีอำนาจ) ชื่อเหมือนกรีช (ไม่สุจริต) ได้กินน้ำแกง (ได้พึงพาอาศัย) ต้มสาม นำไม่เปื่อย (ซ้ายดายด ไม่กระลับกระเจง) ต่อหน้าบัง ลับหลังแขก (ต่อหน้าทำอย่างหนึ่งลับหลังทำอีกอย่างหนึ่ง) ตามใจปากยกถึงวน (เห็นแก่กินมากจะเดือดร้อน) ตีเมีย อย่าดูหน้า พันพร้าอย่าดูคน (จะทำสิ่งใดตัดสินใจให้เด็ดขาด) ทำไหรให้ถานพระเลีย มั่ง (จะทำการสิ่งใดให้ปรึกษากู้รู้เสียก่อน) นอนแอบมาลวง (นอนกับภรรยาท่องแก่) น้ำเต้าล่ามา จี้พร้าล่าไป (ช่วยเหลือเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน) ในราปูกุโรมเอง (ไม่มีศักดิ์ศรี ไม่มีคนยอมรับ) บัคราด (เลิกล้มสัญญา เลิกคบ) ปล้ำเหมือนเสือกินเต่า

(ใช้ความพยาบานอย่างยิ่ง) ปากว่า มือใส่เล็บ (ปากพูดมือทำ อย่าให้เวลาสูญเปล่า) เป็นพ่อหลวงห่ำวรเมา (ทำตัวไม่เหมาะสมกับสภาพของตน) พูดไม่ใส่คัก (พูดไม่หยุดพูดมาก) ขักหนก (เล่นตัว) เรือร้ายเอาแต่เหล็กโคน (ให้รู้จักเลือกเอาแต่สิ่งที่มีประโยชน์) ลูกขوان (สมุน ผู้ไกลัชช) ลูกนอกรเต้า ขawanอกหม้อ (ประพฤติผิดเพาพันธุ์) ทรงอนให้ผู้กว่าหัว (ทำอะไรเกินฐานะ) หมายไว้ໄກเกิด (สิ่งที่เป็นไปไม่ได้) หมายไม่ได้กินกากรร้าว (ปี้เห็นยว ไม่ได้แต่งงานตามประเพณี) ทางเด่าค่ากับทางแلن (นิสัยไม่ดีพอ ๆ กัน) เหยียบลูกนาวกัน (เป็นศัตรูกัน) อย่าวนคินคนปลวก (อย่าเอาทรัพย์หรือสิ่งของจากคนที่มีน้อยไปให้แก่คนที่มีมากกว่า)

เกณ ขนาณแก้ว (๒๕๔๗ : ๔๐๑ – ๔๐๒) ได้ศึกษาการใช้สำนวนไทยที่ปรากฏในบทเพลงของคอกหัญญา นางเมิน พบว่ามีการใช้สำนวนไทยไม่น้อยกว่า ๑๕๖ สำนวน เช่น กระด้น้ำค่าว่าขัน กระดังงาลงไฟ กระดูกขั้มมัน กลันตาลปีตร ข้าวใหม่ ปลา มัน จิงก์ราข่าก์แรง ขึ้นคาน เข้าป่าจวนค่า เข้ายา คลุมถุงชน คอymemionข้าว คอymen ยะเข็ขางคลอง จับปลารายได้ปลาชิว ชื่อความในหนอง ชื่อเรือเก่าต้อง เอาตาปู เผ่าหัวญ คินพอกหางหมู เดินฉัคหวัน ตัดหางปล่อยวัด ถ่านไฟเก่า ถึงเคยถึง เกลือ ทำนานบนหลังคน ทำหมาหยอกໄก น้ำขึ้นให้รีบตัก น้ำแร่แตกเหมือนง เป็นทอง แผ่นเดียวกัน ผ้าเหลืองร้อน ฝิดดึงเปล่า พระรามเดินคง พายเรือในอ่าง พูดน้ำไหล ไฟดับ พูดบางกอกออกบางกอกกล้า พูดเป็นต่อข้ออย พังหูซ้ายออกหูขวา ไฟลามเจา น้ำมันราด ม้าดีดกะโลตก มือลือสากระบากลือศีล ไม่กลัวตันจิ้ว ไม่เอาถ่าน ย้อมแมวย ล้วงคองูเห่า ลูกขี้หม้อไม่ทันคำ เลยเพล เลือกนักมักได้แร่ วันแก่ชอบกินหัญญา อ่อน ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นอง เศรษฐีเพิ่งผุดตุ่นเพิ่งແلن หมายแห่าเครื่องบิน หัวน้ำขึ้น ข้างตอก ทางเด่าค่ากับทางแلن เห็นห้างขี้ขี้ตามห้าง อมพระมาพูด ฯลฯ

สรุปได้ว่า มีการรวบรวมสำนวนไทย ซึ่งรวมทั้งภาษาอิต คำพังเพย และมีการศึกษาวิเคราะห์สำนวนไทยในประเด็นต่าง ๆ เช่น ความหมาย ประวัติความเป็นมา ค่านิยม ความสัมพันธ์กับวัฒนธรรม มีการศึกษาวิเคราะห์สำนวนไทยที่ปรากฏในบทสักว่า สำนวนไทยที่มาจากการผสมคดี สำนวนไทยที่ปรากฏในบทเพลงลูกทุ่งภาคใต้ แล้ว

ขังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาวิเคราะห์สำนวนไทยที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมดู

๘.๔ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาประวัติและผลงานบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมดู

อุตม หมุทอง (๒๕๒๕ : ๘๘๑ – ๘๘๒) ได้เขียนประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรมดู ลงในสารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่ม ๓ สรุปได้ว่าหนังฉบับนี้ อบรมดู เป็นนายหนังตะลุงที่มีคุณธรรม มีความสามารถสูงทั้งการแสดงและ歌唱หนังตะลุงและการเขียนบทหนังตะลุง สามารถเขียนกลอนได้ดี เป็นพิเศษเป็นนายหนังตะลุงชั้นครู หนังฉบับนี้ อบรมดู ได้พิพากษามอนุรักษ์และปรับปรุงพัฒนาหนังตะลุงหลายอย่าง

สนิท บุญฤทธิ์ (๒๕๑๒ : ๘๕ – ๘๖) ได้เขียนประวัติและผลงานของหนังฉบับนี้ อบรมดู ว่าหนังฉบับนี้ อบรมดู เป็นผู้มีความสามารถสูง ทั้งการแสดงและ歌唱หนังตะลุงและการเขียนบทหนังตะลุง เคยแสดงหนังตะลุงไม่น้อยกว่า ๕๒๐๐ ครั้งและเขียนบทหนังตะลุงไว้ไม่น้อยกว่า ๑๐๐ เรื่อง หนังฉบับนี้ อบรมดู ได้รับพระราชทานนามว่า หนังอรรถโภษ มิต และได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมของภาคใต้สาขาศิลปะการแสดง(หนังตะลุง)และได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง(หนังตะลุง) พ.ศ. ๒๕๑๒

โถภา สมเทาใหญ่ (๒๕๑๙ : ๑ – ๒๖๐) ได้ศึกษาวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ ธรรมโภษจำนวน ๒๖ เรื่อง ในด้านเนื้อหาฐานแบบและศิลปะการประพันธ์ และภาพสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม ผลการศึกษาสรุปได้ว่าวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ ธรรมโภษ มีองค์ประกอบด้านเนื้อหา เช่น เดียวกับนวนิยาย คือ มีโครงเรื่องหลักและโครงเรื่องรอง มีแนวคิดที่ส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธ

ศาสนา มีตัวละครที่หลากหลาย ตัวละครที่เด่น คือ ตัวตลก มีฉลาด และบรรยายกาศที่หลากหลายและเหมาะสม มีบทสนทนาที่บ่งบอกลักษณะนิสัยของตัวละครและที่ช่วยให้เรื่องดำเนินไป ซึ่งมีทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ด้านรูปแบบและศิลปะการประพันธ์ส่วนใหญ่จะใช้กลอนแปด นอกร้านนี้ยังมีกลอนพิเศษอีน ประกอบน้ำang เช่น กลอนสามห้า กลอนกลบท มีการใช้คำที่ก่อให้เกิดอัลการทางเสียง และความหมาย และมีการใช้ไวหารหลายประเภทที่เด่นคือ อุปมาและอติพจน์ ด้านภาษาสะท้อนทางสังคมและวัฒนธรรม วัฒนธรรมที่ปรากฏได้แก่ ความเชื่อในหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในอันนาจเหนือธรรมชาติ ค่านิยมด้านต่าง ๆ การเมืองการปกครอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแบบราชบุปผา อาชีพประเพณีและการละเล่นพื้นบ้าน

โดย งานแก้ว (๒๕๔๒ : ๑ – ๒๕๓) ได้ศึกษาภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏในวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังฉบับ อรุณุต โคงศึกษาจากการแสวงหาวรรณกรรมหนังตะลุง ๕๙ เรื่อง พนภูมิปัญญา ๖ ค้าน คือ ภูมิปัญญาค้านการใช้ภาษา ได้แก่ การเลือกใช้คำและการเลือกใช้สำนวนที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการประพันธ์ ได้แก่ การเลือกใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่หลากหลายและเหมาะสม การสร้างจากที่หลากหลายและเหมาะสม การสร้างบทสนทนาที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการสอน ได้แก่ การใช้กลวิธีการสอน และสิ่งที่สอนที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการสร้างบทคลอก ได้แก่ กลวิธีการสร้างอารมณ์คลอก และการสร้างบทคลอกที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการบันทึก ได้แก่ การบันทึกความเชื่อ การบันทึกเหตุการณ์ การบันทึกประวัติความเป็นมา การบันทึกสภาพชีวิตและสังคม การบันทึกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาค้านอื่น ๆ ได้แก่ ภูมิปัญญาค้านการตัด และต่อเรื่องที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการใช้สัญลักษณ์ที่หลากหลายและเหมาะสม ภูมิปัญญาค้านการประยุกต์ที่หลากหลายและเหมาะสม

เกณฑ์ ขนาดแก้ว (๒๕๔๔ : ๑ – ๑๔๗) ได้ศึกษาภูมิปัญญาการสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม ในด้านกลวิธีสอน หลักธรรมและหลักธรรมที่สอนโดยศึกษาจากบทหนังตะลุง ๘๒ เรื่อง พงกลวิธีการสอนหลักธรรม ๔ วิธี คือ ๑) การเลือกหลักธรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์ ๒) การใช้อุปมาเปรียบเทียบ ๓) การใช้ภาษาที่ถูกต้องเหมาะสม ๔) การใช้กลวิธีสอนที่หลากหลาย ด้านหลักธรรมที่สอนพบหลักธรรม ๒ ประการ คือ ๑) หลักธรรมที่พึงรู้ ได้แก่ หลักไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปนาท โลกรูป อริยสัจ นิพพาน วิสัยโลก หลักธรรมเบ็ดเตล็ด ๒) หลักธรรมที่พึงมีได้แก่ ความรู้จักสังเกตพิจารณาเหตุผล ความไตรตรองรอบคอบระมัดระวัง ไม่ด่วนสรุป ความไม่ประมาท ความรู้จักตน ความรู้จักบุคคล ความกตัญญูกตเวที ความมีทิฏฐิรัมมิกต่อสั่งวัตตนิกรรม ความสำรวมตน ความรู้จักบุคคล ความมีสัจจะ ความมีมนุษยธรรม (ความมีศีล ๕ ประการ) ความอ่อนน้อมถ่อมตน ความไม่พยายามให้อภัย ความรู้จักกาล ความเด็ดเดี่ยวมั่นคง ความมองการณ์ไกล ความเพียรพยายาม ความรักสามัคคี ความมีปัญญาวิจารณญาณรู้จักถือเอาประโยชน์ ความตระหนักในคุณค่าของการทำดี ความรู้จักศดับครับฟังรู้จักถความเอาใจใส่ต่อสังคม ความมีระเบียบวินัย ความรักครรภราในศิลปวัฒนธรรมของตน ความชื่อสัคಯ์ต่อหน้าที่ ความประยัค ความสันโdy ความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ

เกณฑ์ ขนาดแก้ว (๒๕๔๗ : ๑๑๑ – ๑๒๐) ได้ศึกษาบทหลักที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม ในประเด็นกลวิธีสร้างบทหลัก วัฒนธรรม ลักษณะสังคม ปัญหาสังคม ลักษณะชาวบ้านภาคใต้ สาระดังที่ปรากฏในบทหลักของหนังฉบับนี้ อบรม ๑) กลวิธีสร้างบทหลักมี ๑๐ วิธี คือ การหักมุม การใช้คำพวน การใช้คำ๒ ແร่ง ๒ มุม การให้ตัวละครตีความประสนการณ์ผิด การใช้เหตุผลพาล ๆ การใช้สันฐานไร้รูป การเล่าเรื่องที่อาจจะเป็นได้แต่เป็นไปไม่ได้ การพูดเรื่องเพศเรื่องสัปดาห์ การล้อบุคคลและสังคม เกลือจืน เกลือ ๒) วัฒนธรรมที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังฉบับนี้ อบรม มี ๙ ด้าน คือ ความเชื่อ การประกอบอาชีพ การปรุงอาหาร การรักษาโรค การใช้ภาษา การตั้งชื่อ การเรียกขาน การละเล่น ๓) ลักษณะสังคมภาคใต้ที่ปรากฏในบท

ตกลงของหนังสือ อบรม คือ เป็นสังคมเกณฑ์กรรม เป็นสังคมที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา เป็นสังคมที่ประสมประสาน ๔) ปัญหาของสังคมภาคใต้ที่ปรากฏในบทบาทของหนังสือ อบรม คือ การเล่นการพนัน การทุจริตคอร์รัปชัน การแพร่ระบาดของยาเสพติด การค้าประเวณี ๕) ลักษณะของชาวบ้านภาคใต้ที่ปรากฏในบทบาทของหนังสือ อบรม คือ มีความคิดสร้างสรรค์เป็นนักประพันธ์ มีอารมณ์ขันมีชั้นเชิง มีความประภูมิมีความกล้า มีน้ำใจไม่ตรึง ยึดมั่นประเพณี เจ้าสำมัดสำนวนสนใจอนุรักษ์พันธุกรรมของตน สนใจสังคมการเมืองการปกครอง นิยมพรรคราชีวัติปัตย์ ๖) สาระต่อไปที่ปรากฏในบทบาทของหนังสือ อบรม คือ สาระต่อไปที่เป็นความรู้และสาระต่อไปที่เป็นจริยธรรมซึ่งมีหลายประการ

สรุปได้ว่า มีนักวิชาการหลายคน ได้ศึกษาประวัติและผลงานวรรณกรรมหนังตะลุงของหนังสือ อบรม ในค้านต่าง ๆ เช่น ค้านรูปแบบ เนื้อหา ศิลปะการประพันธ์ สภาพสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ฯลฯ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๕ มาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๕๗) แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีการศึกษาภูมิปัญญาการใช้กลอน การใช้คำภาษาไทยถิ่น ได้ การใช้สำนวนไทย ที่ปรากฏในบทหนังตะลุงของหนังสือ อบรม ที่เป็นระบบ

